

INTEGRATĪVĀ PIEEJA DIRIGĒŠANAS STUDIJU PROCESĀ

The Integrative Approach in the Process of Studying Conducting

Māra Marnauza

Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, Imantas 7. līnija 1, Rīga, Latvija,
e-pasts: mara.marnauza@rpiva.lv

Abstract. *Many-sided activity of a conductor requires not only wide knowledge and skills in different areas of music, but also knowledge in interaction and management, verbal and non-verbal communication skills, skills in choir management, that determines the necessity to use an integrative approach in the study process of conducting. The aim of the study is to research the peculiarities of integrated approach used in study process of conducting, to work out the criteria for evaluation of conductor's professional readiness and the ideal model of conductor. The methods used in the study are the analysis of literature, modelling, questionnaire and acquirement. The purposefulness in the choice of study content is promoted by criteria of conductor's professional readiness: the self-acknowledgment for a conductor as a musician, communicative skills for conductor as a personality in interaction, self-management for a conductor as a choir manager.*

Keywords: *the study process of conducting, the professional readiness of a conductor, the integration of a study content, the criteria of evaluation.*

Ievads

Topošo mūzikas skolotāju un kora diriģentu studiju procesā viens no svarīgākajiem studiju kursiem ir diriģēšana. Tā apguve neaprobežojas tikai ar diriģenta stājas un diriģēšanas tehnikas veidošanu. Diriģēšanas apguves process saistīts arī ar citiem uzdevumiem – diriģenta personisko rakstura īpašību pilnveidi, skaņdarbu teorētisko analīzi, kora zinātnes jēdzienu izpratni, kora partitūru spēli, balsu dziedāšanu, diriģenta aktiermeistarību, kora mēģinājumu un koncertu organizēšanas un vadīšanas darbu. Minēto uzdevumu risināšanā diriģentam ir nepieciešamas zināšanas un prasmes daudzās jomās.

Darba mērķis

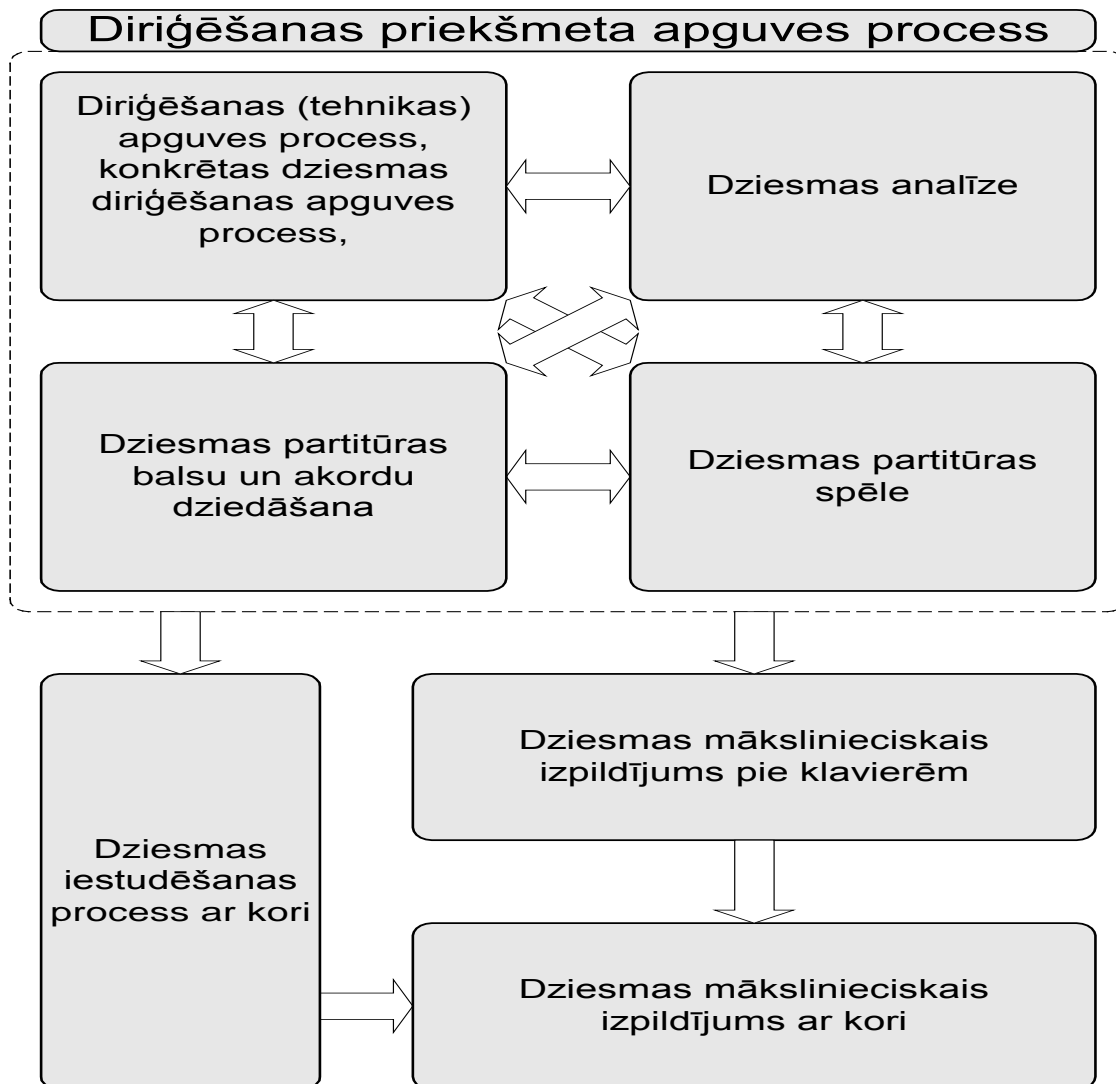
Izpētīt integratīvās pieejas īpatnības diriģēšanas studiju procesā, izstrādāt diriģenta profesionālās gatavības vērtēšanas kritērijus un diriģenta ideālo modeli.

Materiāls un metodes

Pirms analizējam diriģēšanu kā integrētu studiju kursu, nepieciešams precizēt jēdziena *integrācija* izpratni. Vārds *integrācija* ikdienā tiek plaši lietots. Aizvien biežāk vārds *integrācija* dzirdams arī izglītības un zinātnes jomā. *Integrācija* (no latīņu vārda *integer* – pilns, vesels neskarts, viengabalains) atsevišķu daļu apvienošana vai apvienošanās vienā veselumā (Īsa politikas, ekonomikas un tehnikas terminu vārdnīca, 1964). Process vai darbība, kā rezultātā rodas veselums; apvienošana, savienošana, vienotības atjaunošana (Īsā filozofiskā vārdnīca, 1956).

Diriģēšanas studiju kursa programmas saturā diriģēšanas tehnikas apguve integrējas ar daudzu mūzikas priekšmetu struktūrdaļām. Dziesmas diriģēšanas apguves procesā studenti veic arī dziesmas analīzi, spēlē dziesmas partitūru, dzied balsu partijas un akordus. Katra no diriģēšanas priekšmeta apguves procesa sastāvdaļām ietver sevī vairākus komponentus (skat. 1. attēlu). Tā, piemēram, diriģēšanas apguves process ietver: 1) diriģēšanas aparāta nostādīšanu – darbu pie diriģenta stājas, 2) taktsfigūru teorētisko principu un praktisko vingrinājumu apguvi, 3) diriģēšanas tehnikas elementu apguvi, 4) dziesmas mākslinieciskā izpildījuma – diriģēšanas zīmējuma apguvi.

Dziesmas analīzē integrējas šādi mūzikas priekšmeti: Mūzikas vēsture, Mūzikas psiholoģija, Solfedžo, Harmonija, Diriģēšanas metodika, Dziedāšanas metodika, Kora zinātne, Mūzikas teorija, Formas analīze.

1. attēls. Diriģēšanas priekšmeta apguves process

Diriģēšana visbiežāk tiek studēta galvenokārt kā mākslas veids, kurā dominējoši ir diriģēšanas tehnikas un mūzikas interpretācijas jautājumi. Tomēr bez diriģēšanas kā mākslas veida, nozīmīga ir diriģenta prasme atrast kontaktu ar izpildītājiem un izstrādāt darba un radošās saskarsmes sistēmu. Lai izzinātu saskarsmes nozīmi diriģēšanas studiju procesā, nepieciešams izprast saskarsmes jēdzienu, diriģenta verbālo un neverbālo saskarsmi.

Saskarsmi parasti izprotam kā cilvēku mijiedarbības procesu. Tā gan atklāj cilvēku attiecības, gan tieši saskarsmē šīs attiecības veidojas. Saskarsme izpaužas kā īpaša, patstāvīga cilvēku aktivitātes forma. Tās rezultāts nav pārveidots priekšmets, bet attiecības ar citiem cilvēkiem. Saskarsmē nepieciešami vismaz divi cilvēki, katrs no tiem šajā procesā atklājas kā subjekts (Karpova, Plotnieks, 1984).

Diriģenta darbībā svarīgas ir zināšanas par saskarsmes psiholoģiskajām likumsakarībām, lai prastu veidot pozitīvu saskarsmi ar dziedātājiem, verbālās saskarsmes prasmes, lai prastu aizraut dziedātājus kora darbā, neverbālās saskarsmes prasmes, īpaši diriģenta stāja, mīmika, izkopti diriģenta roku žesti, kuri var kalpot kā papildinājums runai, gan arī veikt visai patstāvīgas informācijas apmaiņas funkcijas. Diriģēšanas mākslā žesti

aizstāj vārdus, kad diriģents ar diriģēšanas žestu palīdzību mērķtiecīgi iedarbojas uz izpildītājiem, lai panāktu skaņdarba māksliniecisko interpretāciju.

Šobrīd sabiedrības demokratizācijas laikā arvien nozīmīgāku vietu diriģenta izglītībā ieņem zināšanas vadības teorijā, prasme vadīt kolektīvu, atrast kontaktu ar izpildītājiem un izvēlēties vadības stilu, tāpēc topošajam diriģentam jāapgūst zināšanas, kas skaidro vadības būtību, vadības funkcijas, diriģenta vadības stilus, varas veidus, autoritāti. Optimizācijas ideja un procesu un stāvokļu sakārtošana sarežģītās, dinamiskās sistēmās ir pamats vadības jēdziena izpratnes formulēšanā (Жукин, 1998). Visas izmaiņas un pārejas sistēmā no viena stāvokļa otrā, kļūst sakārtotas tikai tad, kad tās ir saistībā ar mērķiem un rezultātiem. Tāpēc kā galveno vadības pazīmi uzskata tās mērķtiecību (Анохин, 1978; Марков, 1978; Филиппов, 1980).

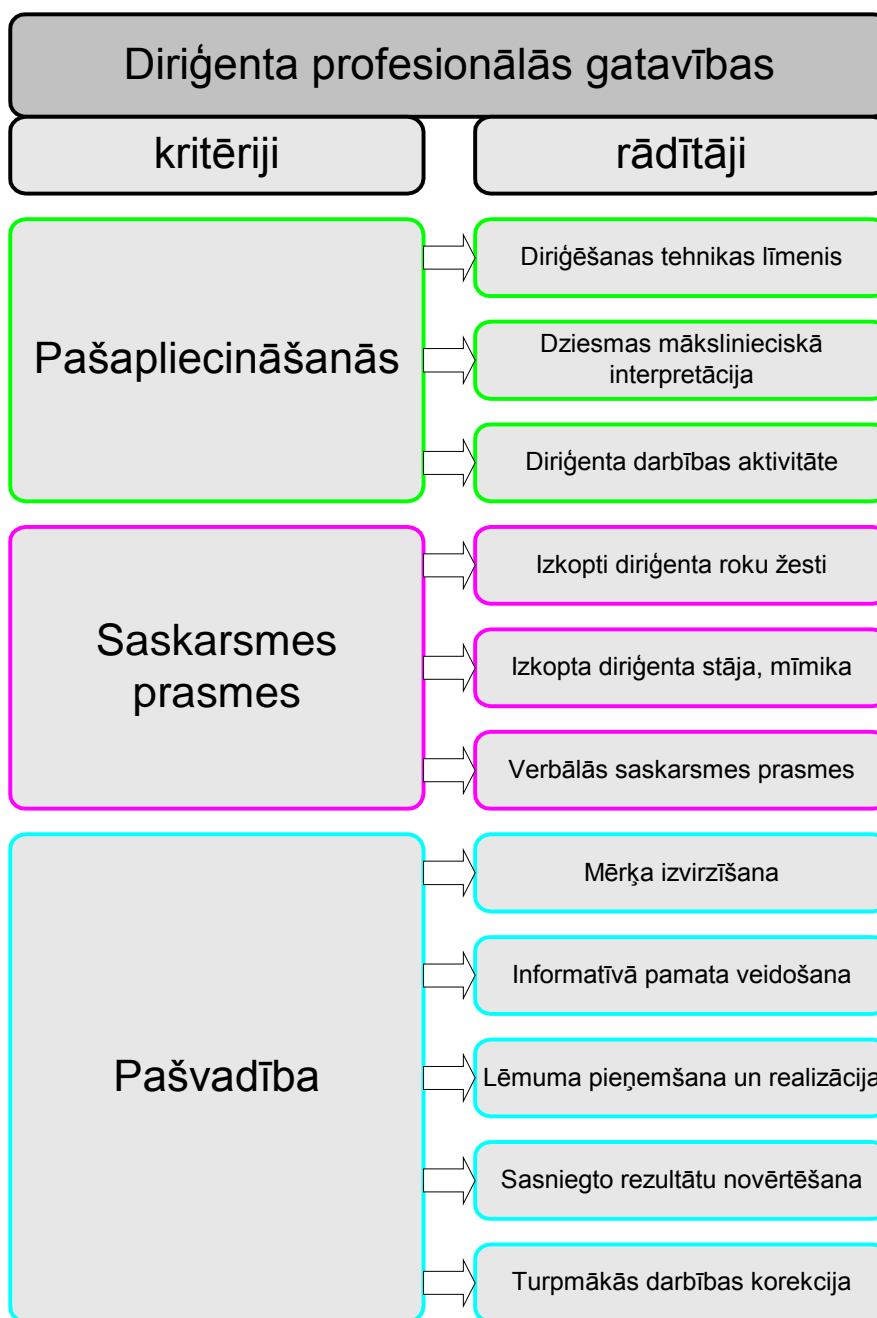
Izzinot diriģenta kā vadītāja darbības īpatnības noskaidrojās, ka diriģēšanas studiju procesā un diriģenta darbībā svarīgas visas vadības funkcijas – mērķa veidošana, informatīvā pamata veidošana, prognozēšana, lēmumu pieņemšana, izpildes organizēšana, komunikācijas, kontrole un rezultātu novērtēšana, korekcija.

Rezultāti

Pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka diriģēšanas priekšmeta saturs jāpapildina ar zināšanām par saskarsmes un vadības teoriju. Lai varētu novērtēt studentu profesionālo gatavību atbilstoši jaunajai teorijai, kurā diriģēšana tiktu apgūta integrēti kā saskarsme, vadība un diriģēšanas metodika, tika noteikti diriģenta profesionālās gatavības vērtēšanas kritēriji un to rādītāji, ņemot vērā trīs diriģenta darbības aspektus. Diriģentam kā mūziķim tika noteikts kritērijs **pašapliecināšanās**, diriģentam kā personībai saskarsmē – **saskarsmes prasmes**, diriģentam kā kora vadītājam – **pašvadība** (skat. 2. att.).

2. attēlā redzams, ka pašapliecināšanās kritēriju raksturo rādītāji – diriģēšanas tehnikas līmenis; dziesmas mākslinieciskā interpretācija; diriģenta darbības aktivitāte.

Saskarsmes prasmju kritēriju raksturo rādītāji – izkopti diriģenta roku žesti; izkopta diriģenta stāja, mīmika; verbālās saskarsmes prasmes. Pašvadības kritēriju raksturo rādītāji – mērķa izvirzīšana; informatīvā pamata veidošana; lēmuma pieņemšana un realizācija; sasniegto rezultātu vērtēšana; turpmākā darbības korekcija.

2. attēls. Diriģenta profesionālās gatavības kritēriji un rādītāji

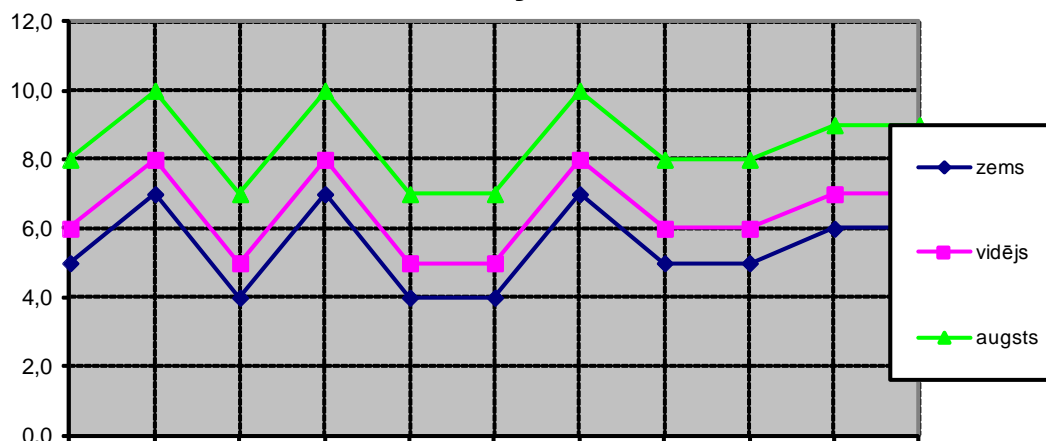
Lai izveidotu diriģenta ideālo modeli, tika analizēti astoņu diriģēšanas priekšmeta docētāju diriģenta ideālie modeļi, kurus viņi izstrādāja balstoties uz savu kā pieredzējušu diriģentu un pedagogu pieredzi un vadoties pēc izstrādātajiem studenta – diriģenta profesionālās gatavības vērtēšanas kritērijiem un to rādītājiem, vērtējot 10 ballu sistēmā (augsts līmenis atbilst 8 – 10 ballēm, vidējs līmenis atbilst 5 – 7 ballēm, zems līmenis atbilst 1 – 4 ballēm).

Visu docētāju diriģenta ideālie modeļi ir atšķirīgi un apliecina diriģenta personības daudzpusību un neatkārtojamību. Pārlicina visu autoru uzskati šādos aspektos: ideālam diriģentam, kurš absolvē augstskolu, lielākajai daļai kritēriju rādītājiem vēlams būt augstā līmenī, tomēr vērtējot pēc 10 ballu sistēmas, tie varētu nebūt augstākajā līmenī (10 balles), pietiekošas ir arī 8 un 9 balles; daži no rādītājiem ideālam diriģentam varētu būt arī vidējā

līmenī; svarīgi ir visi diriģenta profesionālās gatavības vērtēšanas kritēriji – pašapliecināšanās, saskarsmes prasmes, pašvadība.

Pētījuma rezultātā, kā arī balstoties uz pedagoģisko un māksliniecisko pieredzi, tiek izveidots diriģenta ideālais modelis profesionālās gatavības trīs līmeņos – augsts, vidējs, zems (skat. 3. att.).

Diriģenta ideālais modelis profesionālās gatavības trīs līmeņos

3. attēls. Diriģenta ideālais modelis

Iespējami augstākā līmenī diriģentam ir jābūt pašvadības kritērija rādītājam – *mērķa izvirzīšana*, jo mērķis ir pamats jebkurai darbībai. Īpaši tas ir svarīgs diriģentam kā vadītājam, kurš vada kora kolektīvu. Tāpat ļoti nozīmīgs ir saskarsmes prasmju kritērija rādītājs – *izkopti diriģenta roku žesti*, kas ir pamatā diriģenta un kora saskarsmes veidošanai, un pašapliecināšanās kritērija rādītājs – *dziesmas mākslinieciskā interpretācija*, kas būtībā ir diriģenta mērķis un iepriekšējo divu rādītāju apvienojums un rezultāts.

Augstā līmenī vēlami arī pašvadības kritērija šādi rādītāji – *sasniegto rezultātu vērtēšana, turpmākās darbības korekcija, informatīvā pamata veidošana, lēmuma pieņemšana un realizācija*, kas ir svarīgi diriģenta kā vadītāja darbā un liecina par izkoptu pašvadības prasmi, bez kuras nav iespējama diriģenta tālākā patstāvīgā darbība un sevis pilnveidošana pēc augstskolas absolvēšanas. Augstā līmenī vēlams pašapliecināšanās kritērija rādītājs *diriģēšanas tehnikas līmenis*, kas tāpat nemitīgi jāpilnveido un jāattīsta turpmākajā diriģenta darbībā, veidojot savu individuālo diriģenta “rokrakstu”.

Vidējā līmenī diriģentam – augstskolas absolventam varētu būt saskarsmes prasmju kritērija rādītāji – *izkopta diriģenta stāja un mīmika, verbālās saskarsmes prasmes* un pašapliecināšanās kritērija rādītājs – *diriģenta darbības aktivitāte*, jo šo rādītāju augstā līmeņa sasniegšanai nepieciešama pieredze ilgākā laika posmā.

Secinājumi

Pētījumā secināts, ka diriģēšanas studiju saturam ir vairāki trūkumi:

1) diriģēšana netiek apgūta kā izpildītājmākslas veids, veidojot māksliniecisko koncepciju, apzinoties žestu izteiksmes daudzveidību;

2) studentiem trūkst diriģenta profesijai nepieciešamās zināšanas un prasmes vadības teorijā un praksē, saskarsmes psiholoģijā un saskarsmes praksē;

3) nepietiekošs laika daudzums tiek atvēlēts patstāvīgām diriģēšanas studijām, diriģēšanas vingrinājumiem, speciālās literatūras studēšanai, skaņu ierakstu klausīšanās un analīzes procesam.

Pētījuma gaitā izvirzījās jaunas problēmas – studentu atšķirīgais muzikālās sagatavotības līmenis, dažādi temperamenti, gribas īpašības, diriģēšanas pedagogu kompetence, diriģenta saskarsmes prasmju un kolektīva vadības prasmju pilnveidošanas iespējas, kuras pētāmas turpmāk.

Literatūra un avoti

1. Анохин, П. (1978). *Избранные труды: Философские аспекты теории функциональной системы*. Москва: Наука.
2. *Īsa politikas, ekonomikas un tehnikas terminu vārdnīca*. (1964). Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.
3. *Īsā filozofiskā vārdnīca*. (1956). Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.
4. Карпова, А., Plotnieks, I. (1984). *Personība un saskarsme*. Rīga: P. Stučkas Latvijas valsts universitāte.
5. Марков, М. (1978). *Теория социального управления*. Москва: Прогресс.
6. Филиппов, А. (1980). *Вопросы психологии управления*. Психол. журн., т. 1, вып. 2, 23. с.
7. Якунин, В. (1998). *Педагогическая психология*. СПб.: Изд-во Михайлова В. А. Полиус.